

خلیل صبری
وکیل پایه یک دادگستری

طبقات آیات

قرآن کریم دائرة المعارف بزرگی از مطالب عالیه اخلاقی و دستورهای اجتماعی است که با فصیحترین عبارات و شیواترین تعبیرات از پرده غیب بعرصه ظهور درآمد است. این کتاب بزرگ با این مطالب گرانها برای غیرعرب آنطور که باید مفهوم نیست. تعابیر و استعارات علمی و ادبی و اصطلاحات خاص و مخصوصاً پراکنده گی موضوعات آن سبب میشود که قارئین غیرعرب در فهم معانی و درک مفاهیم و استنباط نکات اساسی آن حیران بمانند.

البته ترتیب فعلی که در صدر اسلام مرتب شده شاید برای اساتید علم و ادب و مردم عربی زبان بهترین ترتیبی باشد که از سیاق عبارت بتوان معانی و حقایق را از آن استنتاج نمود و عبارت دیگر قرآن بوضع فعلی مانند رشته هائی از جواهر و برلیان است که استادانه و باکمال مهارت پهلوی هم چیده شده و بر همزدن ترتیب آن ممکن است آنرا از زیبایی و شیوایی کنونی خارج سازد اما از طرف دیگر باید اذعان کرد که ترتیب فعلی که در یک صفحه و بلکه در یک آیه مطالب متنوع و مواضع مختلف بچشم میخورد خاصه با تفسیر و ترجمه های تحت اللفظی که حتی بدون رعایت لطافت زبان فارسی تدوین شده برای غیرعرب نامأنوس و غریب و حتی گاهی مورد انتقاد افراد غیروارد است.

این وضع تفاسیر فارسی است و تفاسیر غیرفارسی هم دست کمی از آنها ندارند زیرا گذشته از تفصیل مطالب و ثقات عبارات اغلب مفسرین هر یک بزعم خود آیات را بنحوی تعبیر و تأویل نموده اند.

در اینجا باید انصافاً تصدیق کرد که در بین تفاسیر گذشته و حال تفاسیر نسبتاً عمیق و شیوائی برشته تحریر درآمده که قابل توجه و تقدیر است.

اینجانب بر اساس آرزوی دیرین خود از چند سال باینطرف در مقام طبقه بندی آیات با ترجمه ساده آن برآمدم و اغلب تفاسیر عربی و فارسی را از نظر گذرانیده مجموعه ای در ۲۷ فصل و ۵۰۷ صفحه بنام طبقات آیات تدوین کردم تا افراد غیرعرب بهر یک از ابواب که مایل باشند مراجعه و صریح مطالب آیات را در مسئله مورد نظر ولو بعبارات مکرر و مختلف تحت توجه و مطالعه قرار دهند و ضمناً بسیاری از نکات جدید علمی و تاریخی و طبیعی را مطابق آخرین استنباط علماء و مکتشفین که تاکنون بعلت سوء تعبیر نامفهوم مانده است درک نمایند.

این مجموعه مورد تأیید اداره کل نگارش وزارت فرهنگ و علماء اعلام و اساتید عالی مقام واقع شده و البته در جریان پا کنویس آن بترجمه ای که در زمینه فکر اینجانب

تدوین گردیده برخوردارم و معلوم شد مؤلف خارجی در طبقه بندی آیات عمق مطالب را مورد توجه قرار نداده و مثلاً تحت کلمه «الله» یا «عدالت» یا «اخلاق» بسیاری از مطالب گوناگون را وارد کرده که جای هریک در فصل دیگر بوده است.

در اینجا سه فصل از این کتاب را که حاوی عقود و ایقاعات - آئین دادرسی - تنظیم سند - احکام ارث - وصیت - ازدواج و طلاق و حقوق و تکالیف زنان است و با امور مربوط بدستگاه دادگستری تناسب و تجانس دارد بتدریج از نظر خوانندگان گرامی مجله پراج کانون وکلاء دادگستری میگذرانم.
تا چه قبول افتد و چه در نظر آید.

فصل ۱۴ - عقود و ایقاعات

معاملات - بیع و ربا - تنظیم سند - شهادت - حق و باطل - نسب
عدالت - صلح - امانت

ولا تلبسوا الحق بالباطل و تکتموا الحق و انتم تعلمون (سوره بقره - آیه ۴۲)
حقیقت را لباس باطل نپوشانید و حق را دانسته و فهمیده پنهان نکنید.

ولکم فی القصاص حیوة یا اولی الاباب لعلکم تتقون (بقره - ۱۷۹)
ای مردم خردمند در قصاص فلسفه بقای جامعه است - این حکم مقرر شده تا از ارتکاب قتل بپرهیزید.

الشهر الحرام بالشهر الحرام و الحرمات قصاص - فمن اعتدی علیکم فاعتدوا علیه
بمثل ما اعتدی علیکم و اتقوا الله و اعلموا ان الله مع المتقین (بقره - ۱۹۴)
ماههای حرام را در مقابل ماههای حرام کفار قرار دهید که اگر احترام آنها
نگاه نداشتند شما هم معامله بمثل کنید هر کس بشما تجاوز کرد شما هم بهمان اندازه باو
تجاوز کنید - در انتقام زیاده روی نکنید زیرا خدا یار پرهیزگاران است.

وان کان ذو عسرة فنظرة الی میسرة وان تصدقوا خیر لکم ان کتمت تعلمون (بقره
(۲۸۰)
اگر بدهکار شما معسر بود و دسترسی بمال نداشت باید تا حین توانائی باو مهلت
بدهید و در حال افلاس مدیون اگر دین را ببخشید برای شما مفیدتر است و این در صورتی
است که بمصالح خود آگاه باشید.

یا ایها الذین آمنوا اذا تداینتم بدین الی اجل مسمی فاكتبوه - ولیکتب بینکم کاتب
بالعدل و لایأب کاتب ان ینکتب کما علمه الله - فلیکتب ولیمئل الذی علیه الحق و لیتق الله
ربه و لایبغض منه شیئاً (بقره - ۲۸۲)

ای اهل ایمان هر وقت معامله بنسیه میکنید که وعده دارد سندی در باوه آن بنویسید آن سند را باید نویسنده عادلین بین شما بنویسد (با رعایت عدالت و شرایط مناسب) البته نویسنده که خدا با سواد داده نباید از نوشتن اسناد خودداری کند او بنویسد و مدیون امضاء کند و از خدا بترسد و از شرایط چیزی کم و کسر نکند.

فان كان الذي عليه الحق سفيها او ضعيفا او لا يستطيع ان يمل هو فليمل وليه بالعدل واستشهدوا شهيدين من رجالكم - فان لم تكونا رجلين فرجل وامراه تان ممن ترضون من الشهداء ان تفضل احديهما فتذكر احديهما الاخرى ولا ياب الشهداء اذا ما دعوا (بقره - ۲۸۲)

حال اگر مدیون محجور (سفیه و صغیر) باشد یا نتواند شخصاً امضاء کند باید ولی و قیم و بزرگتر او با رعایت عدالت آنرا امضاء کند و در این حال دو مرد نیز برای شهادت آنرا امضاء نمایند - اگر دو مرد حاضر نبود یک مرد و دوزن از کسانی که مورد رضایت طرفین است - برای آنکه اگر یکی از آنها فراموش کرد دیگری بموقع مطالب را بخاطر او بیاورد - و شهود هر گاه برای اداء شهادت احضار شدند نباید از حضور امتناع ورزند.

ولاتساء موا ان تكتبوه صغيرا او كبيرا الى اجله ذلكم اقسط عند الله واقوم للشهادة وادنى ان لاترتابوا الا ان تكون تجارة حاضرة تديرونها بينكم فليس عليكم جناح ان لا تكتبوها و اشهدوا اذا تبايتم - ولا تضار كاتب ولا شهيد و ان تفعلوا فانه فسوق بكم و اتقوا الله و يعلمكم الله و الله بكل شىء عليم (بقره - ۲۸۲)

در نوشتن اسناد معامله با قید تاریخ مسامحه نکنید چه کوچک باشد چه بزرگ این نزد خدا عادلانه تر است و برای موقع لزوم امتداد بآن قویتر و نزدیکتر است باینکه شما را از شک و تردید خارج کند مگر معامله تجاری نقدی باشد که دست بدست (بگیروبوستان) کنید در این صورت مانعی ندارد که کتبی نشود لکن شاهد بگیرید - نباید بنویسنده و شاهد ضرری بخورد و آنها را بی اجر و مزد بگذارید اگر این کار را نکنید نافرمانی کرده اید - از خدائیکه رموز زندگی را بشما میآموزد بترسید او بهمه امور داناست.

وان كنتم على سفر ولم تجدوا كتابا فلهان مقبوضة فان امن بعضكم بعضاً فليؤدى الذي اؤتمن امانته وليتق الله ربه - ولا تكتبوا الشهادة و من يكتبها فانه آثم قلبه والله بما تعملون عليم (بقره ۲۸۳)

اگر مثلاً در حال سفر بودید و نویسنده در دسترس شما نبود در مقابل دین گروهی بگیرید - حال اگر کسی اطمینان کرد و گروهی داد امانت است باید امانت بصاحب آن برگردد شخص امانت گیر باید از خدای خود بترسد - و هیچوقت شهادت را کتمان نکنید هر کس در شهادت کتمان کند قلباً گناهکار است و خداوند تمام اعمال شما داناست.

يا ايها الذين آمنوا لا تأكلوا اموالكم بينكم بالباطل الا ان تكون تجارة عن تراض منكم

ولا تقتلوا النفسكم ان الله كان بكم رحيمًا ومن يفعل ذلك عدوانًا وظلمًا فسوف نصليه نارًا و كان ذلك على الله يسيرًا (نساء - ۲۹ و ۳۰)

ای اهل ایمان مال همدیگر را بناحق نخورید و تصاحب نکنید مگر آنکه از طریق تجارت و برضایت طرف سودی حاصل کنید و برای منافع دنیوی یکدیگر را نکشید خداوند خود مهربان و روزی رسان است - هر کس چنین کند و از طریق عنف و ظلم مال مردم را بخورد او را بزودی بآتش جهنم میاندازیم و این کار برای خدا خیلی آسان است.

والذین عقدت ایمانکم فاتوهم نصیبهم ان الله کان علی کل شیئی شهیداً (نساء ۳۳)
در قراردادها تکیه با شما منعقد شد سهم طرفهای قرارداد را بپردازید زیرا خداوند بهمه امور شاهد و آگاه است.

ان الله یامرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها - و اذا حکمتم بین الناس ان تحکمو بالعدل - ان الله نعمایه یعظکم به ان الله کان سمیعاً بصیراً (نساء - ۵۸)
خدا بشما امر میکند که امانات را بصاحبش رد کنید - وقتی بین مردم قضاوت و حکمیت میکنید عدالت حکم کنید - خداوند شما را براه و روش پسندیده توصیه میکند زیرا بتتایج امور شنوا و بیناست.

یا ایها الذین آمنوا کونوا قوامین بالقسط شهداء لله ولو علی انفسکم اولوالدین والا قربین ان یکن غنیاً او فقیر افان الله اولی بهما فلا تتبعوا الهوی ان تعدلوا وان تلووا او تعرضوا فان الله کان بما تعلمون خبیراً (نساء - ۱۳۵)
ای اهل ایمان همیشه جانب عدالت را نگهدارید و پاسبان عدل باشید و طبق احکام خدا شهادت بدهید هر چند اجراء عدالت و ابراز حقیقت بر ضرر خودتان و پدر و مادر و خویشان شما باشد - کسیکه حق با اوست چه غنی و چه فقیر برفع او اظهار نظر کنید زیرا رعایت جانب خدا و حقیقت مقدم بر جانبداری از این و آن است بنا بر این در اظهار عقیده تابع هوای نفس نباشید و اگر زبان خود را از اداه حق بگردانید یا از بیان حق خودداری کنید خداوند بگفتار و کردار شما آگاهی دارد.

لا یحب الله الجهر بالسری من القول الامن ظلم و کان الله سمیعاً عایماً (نساء - ۱۴۸)
خداوند گفتار زشت و داد و فریاد را دوست نمیدارد مگر آنکه کسی مورد تعدی واقع شده و برای دادخواهی فریاد کند و با خشونت حق خود را مطالبه نماید زیرا خدا هر سخنی را میشنود و بهر رازی آگاه است.

یا ایها الذین آمنوا اوفوا بالعقود (مائده - ۱)
ای اهل ایمان بعهود و تعهدات خود عمل کنید و آنرا انجام دهید.

یا ایها الذین آمنوا کونوا قوامین لله شهداء بالقسط - ولا یجرمنکم شنآن قوم علی ان لا تعدلوا - اعدلوا هو اقرب للتقوی واتقوا الله ان الله خبیر بما تعملون (مائده - ۸)

ای اهل ایمان در راه خدا پایدار و استوار باشید همیشه از عدالت و اصول راستی طرفداری کنید - عداوت و تفتین و وسوسه عده‌ای نباید شما را از راه عدالت منحرف کند و باینوسیله از نگهبانی عدل و داد دست بردارید - همیشه عدل را پبای دارید - عدالت نزدیکترین وسیله پرهیزگاری است - از خدا بترسید زیرا خدا بتمام اعمال شما آگاه است .

وان حکمت فاحکم بینهم بالقسط ان الله یحب المقسطین (مائده - ۴۲)

وهرگاه بین مردم داوری و قضاوت کردی عدالت را رعایت کن زیرا خدا عادلان را دوست میدارد .

وان احکم بینهم بما انزل الله ولا تتبع اهواءهم واحذرهم ان تفتنوک عن بعض ما انزل الله فان تولوا فاعلم انما یرید الله ان یصیبهم ببعض ذنوبهم وان کثیراً من الناس لفساقون (مائده ۴۹)

و نیز در بین مردم بر طبق احکام خدا حکم و قضاوت کن و بهیچوجه تابع امیال و خواهشهای اصحاب دعوی مشو و از آنها حذر کن زیرا ممکن است ترا بفریبند و ادار کنند بعضی از مقررات خدائی را زیر پا بگذاری - حال اگر آنها از عدل و حکم بحق روگردان شدند بدانکه خداوند میخواهد از اینطریق آنها را بکیفر قسمتی از گناهانشان برساند زیرا بسیاری از مردم فاسق و گناهکار و متعدیند .

انحکم الجاهلیة ینغون - ومن احسن من الله حکم القوم یوقنون (مائده - ۵۰)

آیا آنها آرزوی تجدید آئین دادرسی زمان جاهلیت را میکنند؟ چه حکمی وجه آئینی از قوانین محکم خدائی برای اهل یقین و مردم حق طلب بهتر است؟

قل امر ربی بالقسط (اعراف - ۲۹)

ای محمد بگو خدا مرا بر رعایت عدالت و درستی امر کرده است .

فلما اتوه موثقهم قال الله علی ما نقول وکیل (یوسف ۶۶)

وقتی یعقوب از فرزندانش پیمان گرفت برای تسجیل آن گفت خداوند بر قرارداد ما گواه است .

ان الله یامر بالعدل والاحسان (نحل - ۹۰)

خداوند مردم را بر رعایت عدل و اجراء نیکوکاری امر میکند .

بل نقدف بالحق علی الباطل فیدمغه فاذا هوزاهق (انبیاء - ۱۸)

ما همیشه حق را بر باطل غلبه میدهیم و باطل را پایمال حق میسازیم حق باطل را نابود میکند زیرا باطل ناپایدار است.

و داود و سلیمان اذیحکمان فی العرث اذنقشت نیه غنم القوم و کنال حکمهم شاهدین - ففهمناها سلیمان (انبیاء - ۷۸)

داود و سلیمان درباره گله‌ای که وارد مزرعه دیگری شد حکم دادند که صاحب مزرعه باندازه زیان خود از شیرگله استفاده کند این حکم خوبی بود و ما شاهد حکم آنها بودیم و این طرز قضاوت را ما بسلیمان آموختیم .

قد افلح المؤمنون - والذین هم لاماناتهم و عهدهم راعون (مؤمنون - ۱ و ۸)
مؤمنین رستگارند - همچنین آنان که امانات را بصاحب آن رد میکنند و تعهدات خود را انجام میدهند و قول و قرار را رعایت میکنند

قل هاتوا برهانکم ان کنتم صادقین (نمل - ۶۴)
بگو اگر راست میگوئید و در دعوی خود صادقید دلایل خود را اقامه کنید .

(آیات ۲۷ و ۲۸ سوره قصص در فصل ۱۸ قضاوت راجع باتهام یوسف و آیات ۴ و ۵ سوره احزاب در باب ظهار - نسب در فصل ۱۵ کتاب نیز مراجعه شود) .

ولیس علیکم جناح فیما اخطاءتم به ولكن ما تعدمت قلوبکم - وکان الله غفوراً رحیماً (احزاب - ۵)
در کارهایی که اشتباهاً از شما سر میزند گناهی متوجه شما نیست - مسئولیت و مجازات در موردی است که ارتکاب با سوء نیت و توأم با قصد باشد - خداوند در این مورد بخشنده و مهربان است .

(آیات ۲ تا ۴ سوره ص در باب قضاوت داود در فصل ۹ کتاب نیز دیده شود)

والله یقضی بالحق والذین یدعون من دونه لایقضون بشیئی ان الله هو السميع البصیر (مؤمن - ۲۰)
حکم و قضاوت خدا از روی حق و راستی است اما قضاوت غیر خدا باطل و بی اثر است خدا بهر کاری شنوا و بیناست .

والذین اذا اصابهم البغی هم ینتصرون - وجزاء سیئة سیئة مثلها فمن عفا و اصلح فاجره علی الله انه لایحب الظالمین و لمن انتصر بعد ظلمه فأولئک ما علیهم من سبیل - انما

السبيل على الذين يظلمون و يبغون في الارض بهيرالحق اولئك لهم عذاب اليم و لمن صبر و غفران ذلك لمن عزم الامور (شوری - ۳۹ تا ۴۳)

کسانی نزد خدا نعمت ابدی دارند که چون ظلم و ستمی بر آنها رود دادخواهی میکنند و کمک میطلبند - سزای بدی بدیست اما مساوی و باندازه همان بدی - البته اگر کسیکه مورد تجاوز و بدی واقع شده طرف را عفو و صلح کند پاداش او با خدای متعال است و خداوند متمکاران را دوست نمیدارد - هر کس پس از ظلمی که بر او رفته دادخواهی کند و کمک بطلبد بر او بحث و مؤاخذه ای نیست مؤاخذه بر کسانی است که بیجهت متعرض مردم میشوند و بحقوق آنان تعدی میکنند - انتقام آنها عذاب دردناک است - هر کس در مقابل تعدی صبر داشته باشد و با قدرت انتقام عفو کند این حلم او تصمیم باجراه امر الهی است و نشانه تسلط بر نفس است.

و ان طائفتان المؤمنین اتتلوا فاصلحوا بينهما فان بغت احديهما على الاخرى فقاتلوا اللتي تبغى حتى تفيء الى امر الله فان فات فاصلحوا بينهما بالعدل و اقسطوا ان الله يحب المقسطين - انما المؤمنون اخوة فاصلحوا بين اخويكم و اتقوا الله لعلكم ترحمون (حجرات ۱۰ و ۹)

اگر دو گروه از مؤمنان باهم جنگیدند بین آنها را سازش دهید - اگر یکدسته از آنها از صلح سرپیچی کرد و خواست گردنکشی کند آنها را بگویید تا آنکه بدستور خدا با سازش کردند و سرتسلیم فرود آوردند اگر بفرمان خدا باز آمد میانه آنها با رعایت عدالت و صلح بر قرار سازید - همیشه عدل و میانه روی را پیشه کنید - خدا عادلان را دوست میدارد مؤمنان برادران دینی یکدیگرند بین برادرهای خود سازش ایجاد کنید و از عقوبت خداوند بترسید تا شما را مورد لطف و مرحمت خود قرار دهد.

ان الظن لا يغني من الحق شيئاً (نجم - ۲۸)
خیال و گمان در کشف حقایق مؤثر نیست.

الاتطفوا في الميزان و اقيموا الوزن بالقسط و لا تخسر و الميزان (رحمن - ۸ و ۹)
هیچگاه از قاعده و قانون الهی سرپیچی نکنید هر چیزی را بترازوی عدل بسنجید و در آن ترازو کم و کاستی راه ندهید.

لقد ارسلنا رسلنا بالبينات و انزلنا معهم الكتاب و الميزان ليقوم الناس بالقسط (حدید ۲۵)

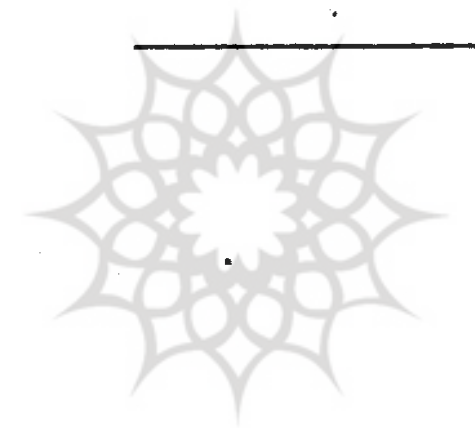
ما پیغمبران خود را با آیات و معجزات فرستادیم و دستور و قواعد را همراه آنها کردیم تا مردم بعدالت و راستی بگردند و هدف ما صرفاً همین بود.

ان الله يحب المقسطين (مستحبه - ۸)
خدا عادلان را دوست میدارد.

(آیه ۳۳ سوره معارج در فصل ۲۵ کتاب در باب اداء شهادت دیده شود)

واما القاسطون فكانوا لجهنم حطباً (جن - ۱۵)
ستمکاران هیزم جهنم میباشند.

(آیه ۳ سوره عصر در فصل ۲۱)



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی